

# ปฏิจจสมุปปบาท ตอนที่ ๑



สุภีร์ ทุมทอง

๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑

# ประเด็นการบรรยาย

๑. หลักปรัชญาจรรยาบรรณ
๒. ความสำคัญของปรัชญาจรรยาบรรณ
๓. สิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับปรัชญาจรรยาบรรณ
๔. ปรัชญาจรรยาบรรณในกระบวนการปฏิบัติธรรม
๕. แจกแจงขยายความหลักปรัชญาจรรยาบรรณ

# ประเด็นการบรรยาย

## ๑. หลักปรัชญาจสมุปปาต

๑.๑ หลักทั่วไป

๑.๒ หลักแจกแจงขยายความ

๒. ความสำคัญของปรัชญาจสมุปปาต

๓. สิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับปรัชญาจสมุปปาต

๔. ปรัชญาจสมุปปาตในกระบวนการปฏิบัติธรรม

๕. แจกแจงขยายความหลักปรัชญาจสมุปปาต

## ๑.๑ หลักทั่วไป

อิมสมิ สติ อิท โหติ,  
อิมสสุปปาธา อิท อูปปชชติ,  
อิมสมิ อสติ อิท น โหติ,  
อิมสส นโรธา อิท นีรุชฌติ.

(สํ.นํ. ๑๖/๒๑ ทสพลสูตร)

## ๑.๒ หลักแจกแจงขยายความ

อวิชชาปัจจยยา สงฺขารา, สงฺขารปัจจยยา วิญฺเณอานํ,  
วิญฺเณอานปัจจยยา นามรูปํ, นามรูปปัจจยยา สฬายตนํ,  
สฬายตนปัจจยยา ผสฺโส, ผสฺสปัจจยยา เวทนา,  
เวทนาปัจจยยา ตณฺหา, ตณฺหาปัจจยยา อูปาทานํ,  
อูปาทานปัจจยยา ภโว, ภวปัจจยยา ชาตี,  
ชาตีปัจจยยา ชรามรณํ โสภกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวานฺตี,  
เอวเมตสฺส เกวลสฺส **ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺพุทธโย โหตี**

(สํ.นํ. ๑๖/๒๑ ทสพลสูตร)

## ๑.๒ หลักแจกแจงขยายความ

อวิชชชาย เตวว อเสสวिरาคณิโรธา สงฺขารณิโรโธ,  
สงฺขารณิโรธา วิญญานณิโรโธ, วิญญานณิโรธา นามรูปณิโรโธ,  
นามรูปณิโรธา สฬายตณณิโรโธ, สฬายตณณิโรธา ผสฺสนิโรโธ,  
ผสฺสนิโรธา เวทธานิโรโธ, เวทธานิโรธา ตณฺหานิโรโธ,  
ตณฺหานิโรธา อูปาทานณิโรโธ, อูปาทานณิโรธา ภาวนิโรโธ,  
ภาวนิโรธา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรธา ชรามรณํ  
โสภกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นีรุชฺฌนฺตํ;  
เอวเมตสฺส เกวลสฺส **ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ** โหติ.

(สํ.นํ. ๑๖/๒๑ ทสพลสูตฺร)

# ประเด็นการบรรยาย

๑. หลักปรัชญาจรรยาบรรณ
๒. ความสำคัญของปรัชญาจรรยาบรรณ
๓. สิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับปรัชญาจรรยาบรรณ
๔. ปรัชญาจรรยาบรรณในกระบวนการปฏิบัติธรรม
๕. แจกแจงขยายความหลักปรัชญาจรรยาบรรณ

## ๒.๑ เป็นความจริงที่ไม่ขึ้นกับการปฏิบัติของพระศาสดา

อุปฺปาทา วา ตถาคคตํ อนุอุปฺปาทา วา ตถาคคตํ,  
จิตฺตาว สา ธาตุ ฌมฺมภูจฺจิตฺตา ฌมฺมนิยามตา อิทฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต,  
ตํ ตถาคคโต อภิสสมฺพุชฺฌมฺมิตฺติ อภิสเมตฺติ,  
อภิสสมฺพุชฺฌมฺมิตฺตฺวา อภิสเมตฺตฺวา  
อาจิกฺขตฺติ เทเสตฺติ ปญฺญาเปตฺติ ปญฺญาเปตฺติ  
วิวรตฺติ วิภชตฺติ อุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต “ปสฺสสเถ”ตฺติ จาห.

(สํ.นฺ. ๑๖/๒๐ ปัจจยสฺสูตร)



## ๒.๑ เป็นความจริงที่ไม่ขึ้นกับการปฏิบัติของพระศาสดา

อวิชชาปัจจุยา ภิกฺขเว สงฺขารา ...

อิตฺติ โข ภิกฺขเว ยา ตตฺร

ตถตา อวิตถตา อนนฺนถตา อิทปฺปจฺจยตา,

อัยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปฏฺฐิจฺจสมุปฺปาโท.

(สํ.นฺิ. ๑๖/๒๐ ปจฺจยสุตฺร)

## ๒.๒ เป็นธรรมลิกซึ่งเหนือตรรกะ

อธิคโต โข มุยายํ ฌมโม คมภีโร ทุทฺทโส ทุรฺนุโพโธ  
สนฺโต ปณฺีโต อตฺกฺกาจโร นิปุณฺ ๑๒ ปณฺทิตเวทนีโย,  
อालยรามา โข ปนายํ ปชา อालยรตา อालยสมฺมุทิตา,  
อालยรามาย โข ปน ปชาย อालยรตาย อालยสมฺมุทิตาย  
ทุทฺทสํ อิทํ ๑๓ จานํ, ยทิตํ อิทปฺปจฺจยตาปฏฺิจฺจสมฺบุปาโท.

(สํ.สคาถ. ๑๕/๑๗๒ พรหมายาจนสูตร)

## ๒.๒ เป็นธรรมลักษณะเนื้อตรรกะ

อิทฺมปิ โข จานํ ทุทฺทสํ

ยทิตํ สพฺพสงฺขารสมฺโภ สพฺพูปธิปฏฺฐินิสฺสคฺโค

ตณฺหากุขโย วิราโค นโรโร นินฺพพานํ.

(สํ.สคาถ. ๑๕/๑๗๒ พรหมายาจนสูตร)

## ๒.๓ เป็นธรรมที่พระโพธิสัตว์พิจารณาก่อนตรัสรู้

วิปัสสีสุส ภิกขเว ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสุส

ปุพฺพเว สมโพธา อนภิสมพุทฺธสุส โพธิสฺสทฺตสุเสว สโต

เอตทโหสิ “กิจจํ วตายํ โลโก อาปนฺโน

ชายติ จ ชียติ จ มียฺยติ จ จวติ จ อุปฺปชฺชติ จ,

อถ จ ปนฺิมสุส ทุกฺขสุส นิสฺสรณํ นปฺปชานาติ ชรามรณสุส.

กุกฺกาสฺสุ นาม อิมสุส ทุกฺขสุส นิสฺสรณํ ปณฺณายิสฺสตี

ชรามรณสุสา”ติ.

(สํ.นฺิ. ๑๖/๔ วิปัสสีสุตฺต)

## ๒.๓ เป็นธรรมเนียมที่พระโพธิสัตว์พิจารณาก่อนตรัสรู้

อถ โข ภิกขเว วิปัสสีสุส โพธิสตุตสุส เอตทโหสิ

“กิมฺหิ นฺุ โข สติ ชรามรณํ โหติ, กิจฺจจฺยา ชรามรณนฺุ”ติ

อถ โข ภิกขเว วิปัสสีสุส โพธิสตุตสุส

โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญาย อภิสมฺโย

“ชาติฺยา โข สติ ชรามรณํ โหติ, ชาติฺยจฺจฺยา ชรามรณนฺุ”ติ..

(สํ.นฺิ. ๑๖/๔ วิปัสสีสุตฺต)

## ๒.๓ เป็นธรรมเนียมที่พระโพธิสัตว์พิจารณาก่อนตรัสรู้

“กิมฺหิ นฺุ โข สติ ชาตี โหติ, กิปฺจฺจยา ชาตี”...

“ภเว โข สติ ชาตี โหติ, ภวปฺจฺจยา ชาตี”...

“กิมฺหิ นฺุ โข สติ ภโว โหติ, กิปฺจฺจยา ภโว”...

“อุปาทาเน โข สติ ภโว โหติ, อุปาทานปฺจฺจยา ภโว”...

...อุปทานํ..ตณฺหา..เวทนา..ผัสฺโส..ฉฬายตณฺ์..

(สํ.นฺิ. ๑๖/๔ วิปัสสีสูตฺร)

## ๒.๓ เป็นธรรมเนียมที่พระโพธิสัตว์พิจารณาก่อนตรัสรู้

...นามรูป..วิญญาณ์...สงขาร

“กิมหิ นุ โข สติ สงขาร โหนติ, ก็ปัจจยา สงขาร”

“อวิชชาย โข สติ สงขาร โหนติ,

อวิชชาปัจจยา สงขาร”

(สํ.น. ๑๖/๔ วิปัสสิสูตร)

## ๒.๓ เป็นธรรมเนียมที่พระโพธิสัตว์พิจารณาก่อนตรัสรู้

“สมุทโย สมุทโย” ตี โข ภิกขเว วิปัสสิสฺส โพธิสฺส ตสฺส  
ปุพฺเพ อนนุสฺส เตสฺส ฌมฺเมสฺส จกฺขุ อุตฺปาที, ฌาณํ อุตฺปาที,  
ปญฺญา อุตฺปาที, วิชฺชา อุตฺปาที, อาโลโก อุตฺปาที.  
(สํ.นិ. ๑๖/๔ วิปัสสิสฺสูตร)



## ๒.๓ เป็นธรรมเนียมที่พระโพธิสัตว์พิจารณาก่อนตรัสรู้

อถ โข ภิกขเว วิปัสสีสุส โพธิสตุตสุส เอตทโหสิ

“กิมหิ นุ โข อสตี ชรามรณํ น โหติ,  
กิสฺส นโรธา ชรามรณนโรโธ”ติ.

อถ โข ภิกขเว วิปัสสีสุส โพธิสตุตสุส

โยนิโสมนสิการา อหุ ปญญาเย อภิสมโย

“ชาติยา โข อสตี ชรามรณํ น โหติ,  
ชาตินโรธา ชรามรณนโรโธ”ติ.

(สํ.น. ๑๖/๔ วิปัสสีสูตร)

## ๒.๓ เป็นธรรมเนียมที่พระโพธิสัตว์พิจารณาก่อนตรัสรู้

“กิมฺหิ นฺุ โข อสตี ชาตี น โหตี, กิสฺส นีโรธา ชาตีนิโรโธ”

“ภเว โข อสตี ชาตี น โหตี, ภวนีโรธา ชาตีนิโรโธ”

“กิมฺหิ นฺุ โข อสตี ภโว น โหตี, กิสฺส นีโรธา ภวนีโรโธ”

“อุปาทาเน โข อสตี ภโว น โหตี, อุปาทานนีโรธา ภวนีโรโธ”...

...อุปทานํ..ตณฺหา..เวทนา..ผัสฺโส..ฉฬายตณฺ์..นามรูปํ..วิญญานํ...

“กิมฺหิ นฺุ โข อสตี สงฺขารา น โหนตี, กิสฺส นีโรธา สงฺขารนิโรโธ”

“อวิชฺชาย โข อสตี สงฺขารา น โหนตี, อวิชฺขานิโรธา สงฺขารนิโรโธ”

(สํ.นិ. ๑๖/๔ วิปัสสีสูตร)

## ๒.๓ เป็นธรรมที่พระโพธิสัตว์พิจารณาก่อนตรัสรู้

“นิโรธะ นิโรธะ”ติ โข ภิกขเว วิปัสสีสุส โพธิสตุตสุส  
ปุพฺเพ อนนุสสุเตสุ ธมฺเมสุ จกขุ อุตฺปาติ, ฌานํ อุตฺปาติ,  
ปญฺญา อุตฺปาติ, วิชฺชา อุตฺปาติ, อาโลโก อุตฺปาติ.

สีขี ... เวสฺสภู ...

กกุสนฺโธ ... โภจนาคมนโน ... กสุสโป ... โคตโม ...

(สํ.น. ๑๖/๔ วิปัสสีสูตร)

## ๒.๔ เป็นธรรมเทศนาสายกลาง

ก็ นุ โข โภ โคตม สพฺพมตฺถีติ.

“**สพฺพมตฺถี**”ติ โข พุราหฺมณฺ เชฏฺฐเมตํ โลกายตํ.

ก็ ปน โภ โคตม สพฺพํ นตฺถีติ.

“**สพฺพํ นตฺถี**”ติ โข พุราหฺมณฺ ทุตฺถิยเมตํ โลกายตํ.

ก็ นุ โข โภ โคตม สพฺพเมกตฺตนฺติ.

“**สพฺพเมกตฺตนุ**”ติ โข พุราหฺมณฺ ตตฺถิยเมตํ โลกายตํ.

(สํ.นិ. ๑๖/๔๘ โลกายติกสูตร)

## ๒.๔ เป็นธรรมเทศนาสายกลาง

ก็ ปน โภ โคตม สพฺพํ ปุณฺตฺตฺนฺติ.

“**สพฺพํ ปุณฺตฺตฺนฺ**”ติ โข พุราหฺมณ จตฺตฺถเมตํ โลกายตํ.

เอเต เต พุราหฺมณ อุโภ อนฺเต อนฺุปกมฺม

**มชฺฌน** ตถาคโต ฌมฺมํ เทเสตี,

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารํ, ...

(สํ.นฺิ. ๑๖/๔๘ โลกายตีกสูตร)

## ๒.๔ เป็นธรรมเทศนาสายกลาง

“**ตํ ชีวํ, ตํ สรีรณํ**” ตี วา ภิกขุ ทิฏฐิจยา สติ

พฺรหฺมจฺริยวาโส น โหติ,

“**อญฺญํ ชีวํ, อญฺญํ สรีรณํ**” ตี วา ภิกขุ ทิฏฐิจยา สติ

พฺรหฺมจฺริยวาโส น โหติ.

เอเต เต ภิกขุ อุโภ อนฺเต อนฺุคฺมม มชฺเณน

ตถาคโต ธรรมํ เทเสติ “ชาติปจฺจยา ชรามรณนํ” ตี...

(สํ.นํ. ๑๖/๓๕ อวิชชาปัจจยสูตร)

## ๒.๔ เป็นธรรมเทศนาสายกลาง

“ก็ นุ โข โภ โคตม **สยักตํ** สุขทุกขํ”,

“มา เหวํ ติมพรุกข”.

“ก็ ปน โภ โคตม **ปรักตํ** สุขทุกขํ”,

“มา เหวํ ติมพรุกข”.

“ก็ นุ โข โภ โคตม **สยักตณฺจ ปรักตณฺจ** สุขทุกขํ”,

“มา เหวํ ติมพรุกข”.

“ก็ ปน โภ โคตม **อสยัการํ อปรักการํ** อธิจฺจสมุปฺปนฺนํ สุขทุกขํ”,

“มา เหวํ ติมพรุกข”

(สํ.นិ. ๑๖/๑๘ ติมพรุกขสูตร)

## ๒.๔ เป็นธรรมเทศนาสายกลาง

“สา เวทนา, โส เวทยตี”ติ โข ติมฺพรุกฺข อาทิโต สโต

“สยํกตํ สุขทุกฺขนุ”ติ เอวญฺจาหํ น วทามิ,

“อญฺญา เวทนา, อญฺโณ เวทยตี”ติ โข ติมฺพรุกฺข

เวทนาภิตฺตุนฺนสฺส สโต

“ปรํกตํ สุขทุกฺขนุ”ติ เอวญฺจาหํ น วทามิ.

เอเต เต ติมฺพรุกฺข อุโภ อนฺเต อนฺอุปคम्म

มชฺฌน ตถาคโต ฌมฺมํ เทเสตี ...

(สํ.นํ. ๑๖/๑๘ ติมฺพรุกฺขสูตร)



## ๒.๔ เป็นธรรมเทศนาสายกลาง

“โส กโรติ, โส ปฏิสเวทยตี”ติ โข กสฺสป อาทีโต สโต

“สยํกตํ ทุกฺขนุ”ติ อิติ วทํ **สสฺสํ** เอตํ ปเรติ.

“อณฺโณ กโรติ, อณฺโณ ปฏิสเวทยตี”ติ โข กสฺสป

เวทนาภิตฺตุนฺนสฺส สโต

“ปรํกตํ ทุกฺขนุ”ติ อิติ วทํ **อุจฺจเวทํ** เอตํ ปเรติ.

เอเต เต กสฺสป อุโภ อนฺเต อนฺอุปคฺมม

มชฺฌเณน ตถาคโต ธรรมํ เทเสตี ...

(สํ.นិ. ๑๖/๑๗ อเจลกัสสปสูตร)

## ๒.๕ เป็นอริยญาณยธรรม

กตโม จสฺส อริโย ฌาโย ปณฺณาย สุทฺธิจฺโจะ โหติ สุปฺปวิทฺโธ.

อิธ คหปติ อริยสาวโก

ปฏฺิจฺจสมุปฺปาตญฺเณว สาธุกํ โยนิโส มนสิกโรติ

“อิติ อิมสฺมี สติ อิํ โหติ, อิมสฺสุปฺปาตา อิํ อุปฺปชฺชติ,

อิมสฺมี อสติ อิํ น โหติ, อิมสฺส นโรธา อิํ นโรชฺฌติ,

ยทํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา..

(สํ.น. ๑๖/๔๑ ปญฺจเวรภยสุตฺร)

## ๒.๖ เห็นปฏิจจสมุปปาทชื่อว่าเห็นธรรม

โย ปฏิจจสมุปปาทํ ปสฺสตี, โส ฌมฺมํ ปสฺสตี.

โย ฌมฺมํ ปสฺสตี, โส ปฏิจจสมุปปาทํ ปสฺสตี.

(ม.มฺ. ๑๒/๓๐๖ มหาหัตถิปโทปมสูตร)

ฌมฺมํ อปสฺสนโต มํ น ปสฺสตี. ฌมฺมํ ปสฺสนโต มํ ปสฺสตี.

(ขุ.อิติ. ๒๕/๙๒ สัมมาภิกัณณสูตร)

## ๒.๗ รู้ปฏิจจสมุปบาทเป็นสัมมาทิฐิ

ทวยนิสสีโต ขวายํ กัจจาน โลโก เยภุยุเยน  
อตถิตถเจว นตถิตถจ.

โลกสมุทย์ จ โข กัจจาน ยถาภูตํ สมมปปญญาय ปสฺสโต  
ยา โลเก **นตถิตา**, สา น โหติ.

โลกนโรธํ โข กัจจาน ยถาภูตํ สมมปปญญาय ปสฺสโต  
ยา โลเก **อตถิตา**, สา น โหติ. ...

(สํ.นិ. ๑๖/๑๕ กัจจานโคตตสุตฺร)

## ๒.๗ รู้ปฏิจจสมุพบาทเป็นสัมมาทิฏฐิ

“ทุกขเมว อุปฺปชฺชมานํ อุปฺปชฺชติ,  
ทุกขํ นිරุชฺฌมานํ นිරุชฺฌติ”ติ

น กงฺขติ น วิจิกิञฺจติ, อปรปจฺจยา ฅาณเมวสุสฺส เอตถ โหติ.  
เอตฺตาวตา โข กจฺจาน สฺมมาทิฏฺฐิ โหติ.

(สํ.นิ. ๑๖/๑๕ กัจจานโคตตสุตฺร)

## ๒.๘ รู้ปฏิจจสมุปบาทได้ชื่อว่าเป็นสมณะแท้

เย จ โข เกจิ ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนว วา  
ชรามรณํ ปชานนฺติ, ชรามรณสมุทฺยํ ปชานนฺติ,  
ชรามรณนิโรธํ ปชานนฺติ, ชรามรณนิโรธคามินีปฏิปทํ ปชานนฺติ.  
เต โขเม ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนว วา  
สมณฺเสสุ เจว **สมณสมมตา**, พุราหุมนฺเสสุ จ **พุราหุมนสมมตา**, ..  
(สํ.นិ. ๑๖/๑๓ สมณพราหฺมณสูตร)

## ๒.๙ รู้ธรรมะนี้แล้วหมดความสงสัยในขั้นอดีตเป็นต้น

ยโต โข ภิกขเว อริยสาวกสฺส อยญจ ปฏิจฺจสมุปฺปาโท อิมे จ  
ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา ธมฺมา ยถาภูตํ สมมปฺปญฺญาย สุกฺติภูจฺจา โหนฺติ,  
โสว ปุพฺพนฺตํ วา อุปธาวิสฺสตี “อโหสิ นฺุ ขวาทํ อตีตมฺทธานํ,  
นฺุ โข อโหสิ อตีตมฺทธานํ, ก็ นฺุ โข อโหสิ อตีตมฺทธานํ,  
กถํ นฺุ โข อโหสิ อตีตมฺทธานํ,  
ก็ หุตฺวา ก็ อโหสิ นฺุ ขวาทํ อตีตมฺทธานนฺุ”ติ ...  
อปฺรนฺตํ วา ... เอตฺรหิ วา ปจฺจุปฺปนฺนํ ... เนตํ จานํ วิชฺชตี.

(สํ.นិ. ๑๖/๒๐ ปัจจยสูตร)

## ๒.๑๐ ไม่รู้ธรรมนี้ไม่อาจพ้นอบาย

คมภีโร จายิ ปฏิจฺจสมุปฺปาโท คมภีราวภาโส จ,  
เอตสฺส อานนฺท ธมฺมสฺส อนนฺโพรธา อปฺปฏิเวธา  
เอวมยิ ปชา ตนฺตาทกฺลกชาตา คุณฺคณฺฐิกชาตา มุณฺชปพฺพชภูตา  
อปาโย ทุคฺคตี วินิปาตี **สํสาริ นาทิวตฺตตี.**

(ที.ม. ๑๐/๙๕ มหานิทานสูตร)



## ๒. ความสำคัญของปฏิเสธสมุပ္บาท

- ๒.๑ เป็นความจริงที่ไม่ขึ้นกับการอุปัติของพระศาสดา
- ๒.๒ เป็นธรรมลึกซึ้งเหนือตรรกะ
- ๒.๓ เป็นธรรมที่พระโพธิสัตว์พิจารณาก่อนตรัสรู้
- ๒.๔ เป็นธรรมเทศนาสายกลาง
- ๒.๕ เป็นอริยญาณธรรม
- ๒.๖ เห็นปฏิเสธสมุပ္บาทชื่อว่าเห็นธรรม
- ๒.๗ รู้ปฏิเสธสมุပ္บาทเป็นสัมมาทิฎฐิ
- ๒.๘ รู้ปฏิเสธสมุပ္บาทได้ชื่อว่าเป็นสมณะแท้
- ๒.๙ รู้ธรรมะนี้แล้วหมดความสงสัยในขั้นอดีตเป็นต้น
- ๒.๑๐ ไม่รู้ธรรมนี้ไม่อาจพ้นอบาย

สวัสดีครับ